שיחה עם יונאס מקאס

"אם אתה חי בעבר, אם אתה לא מסוגל לברוח, לא תוכל לבנות בית חדש, עתיד חדש". כריסטוס פרידיס שוחח עם יונאס מקאס על זיכרון, טראומה והעולם הבא, על שנות המלחמה בליטא ושנות השישים בניו-יורק, ועל קולנוע.

שיחה מאת כריסטוס פרידיס אוגוסט 8, 2019

יונאס מקאס (Mekas), שהלך לעולמו מוקדם יותר השנה בגיל 96, היה קולנוען אגדי, משורר, מבקר קולנוע ואוצר. מקאס נחשב לסמל של סצינת האוונגרד הניו-יורקית ול"אב הרוחני" של הקולנוע הלא-נרטיבי. כעורך הראשי של כתב העת*Film Culture* וכמבקר הקולנוע של עיתון ה- *Village Voice*בשנות ה-50 וה-60 של המאה הקודמת, הוא העניק תוכן משמעותי ורקע תיאורטי לדורות של יוצרי קולנוע שנאבקו ליצור סרטים לא שגרתיים ובעלי ערך פואטי. מקאס היה קרוב למספר דמויות משפיעות, ביניהן ניתן למנות את אנדי וורהול, סלבדור דאלי, יוקו אונו וג'ון לנון, אלן גינסברג (Ginsberg), פיטר קלין'ג ואפילו ,(Bogdanovich) 'בוגדנוביץ אונאסיס-קנדי (Jackie O.). הקולנוע ביומני הופיעו אלה שלו כדמויות וכאנשים בשר ודם, בסצינות שהציגו קטעי מפגשים יומיומיים, כמו גם הערות הגותיות. באפריל 2017 הוא הציג את סרטו "זכרונות ממסע לליטא" (Reminiscences of a Journey to Lithuania, 1972) בארכיון הקולנוע היווני באתונה, כחלק מדוקומנטה 14. במהלך ביקורו זה נפגשנו לשיחה.

Jonas_Mekas.jpg

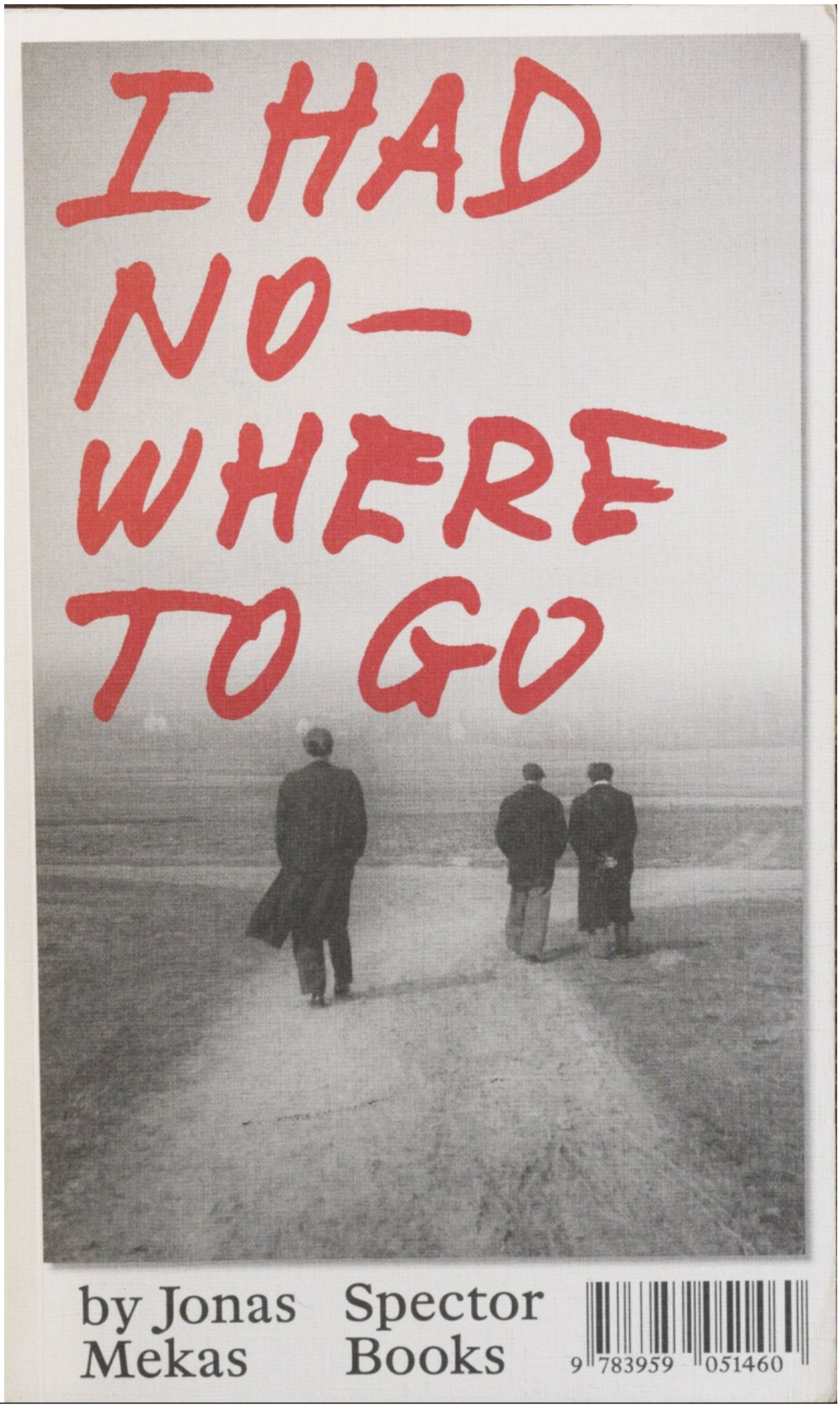

[1]
דיוקן של יונאס מקאס, שצולם בפונדציונה רגיאנטי בלוקה בשנת 2008 [2]

כ. פ.: שמעתי שעומדת לצאת בקרוב מהדורה חדשה לספרך "לא היה לי לאן ללכת".

י.מ.: ממש לאחרונה יצאה מהדורה חדשה באנגלית בהוצאת Books Spector. הספר הזה הוא יומן שמתחיל ב-1944, כאשר עזבתי את ליטא. הוא מתאר את השנים הספורות שביליתי בגרמניה, תחילה במחנה עבודה במהלך השנה האחרונה של מלחמת העולם השנייה, ואז במחנות עקורים במשך ארבע-חמש שנים, לפני שארגון של האו"ם לקח אותי לניו-יורק. היומן הזה מסתיים ב-1953, כשלוש שנים לאחר שהגעתי לניו-יורק. שנים אלו גרמו למפנה בדעותיי ביחס לכל דבר. הן היו האוניברסיטה של חיי, כמו שאומרים.

[3] MG_2237_1024x1024@2x1.jpg

I HAD NO-WHERE TO GO
by Jonas Mekas
Spector Books
9 783959 051460

הספר של יונאס מקאס "לא היה לי לאן ללכת" (Books Spector, 2017)

כ.פ.: היית אומר שאלה היו שנים של ייאוש?

י.מ. : גדלתי בחווה בכפר בליטא. ליטא מעולם לא היתה מדינה שלווה מאוד, אפילו כשלמדתי בבית ספר יסודי. הכוחות הסובייטים כבשו את ליטא. ואז, הגרמנים דחפו אותם החוצה ועברנו לחיות תחת כיבוש גרמני. לא היו לי חיי נעורים נורמליים. בדוקומנטה 14 בקאסל מוצגת סדרת התצלומים*דימויים מתוך האפילה*, שצילמתי במהלך שנים אלה, כשחייתי במחנות עקורים בוויסבאדן ובקאסל.

כ.פ.: איך היתה קאסל של אותן שנים, לאחר המלחמה?

י.מ.: למעשה, לא נותרה עיר. כמה איזורים שרדו, אבל הייתי אומר ש-80 אחוזים מן העיר נעלמו. פשוט לא היה שם דבר.

כ.פ.: מה הרווחת מאותן שנים נואשות?

י.מ.: אדם משתוקק לחיים נורמליים, אבל בשנים של אסונות, מלחמות ועימותים יש רק הפוגות קצרות של חיים נורמליים. לאחר תום מלחמת העולם השנייה היו מספר איזורים בעולם בהם התקיימו שלום וחיים נורמליים, אבל זה לא היה המצב בכל מקום. אירופה עברה אז תקופה שקטה, אבל בסין התחוללה מהפיכה ובברית המועצות אנשים סבלו מאוד.

אבל כפי שציינתי קודם, אלה היו שנות ה"אוניברסיטה" שלי. למדתי המון, היה לי זמן לקרוא, ללמוד ולהבין את טבע האנושות: לאומנות, אידיאולוגיות, רעיונות פוליטיים, קונפליקטים. אנשים מתבצרים ברעיונותיהם ובאמונותיהם ולא רוצים לשתף פעולה. הלאומנות היתה בעבר נחלתן של יבשות ספורות או חלקים מאותן יבשות. כיום זו תופעה עולמית.

[5] IOD-1 small.jpg

[6]יונאס מקאס, קאסל/מטנברג, אני מביט במחנה העקורים, 1948, מתוך: "דימוים מתוך האפילה"
באדיבות עזבונו של יונאס מקאס

[7] IOD-3 small.jpg

[8]יונאס מקאס, תחנת הרכבת של קאסל, ממתין לשילוח למחנה נוסף, 1948, מתוך: "דימויים מתוך האפילה" באדיבות עזבונו של יונאס מקאס

כ.פ.: בעוזבך את אירופה, הותרת מאחוריך חיים שלמים. כיצד התמודדת עם כך מבחינה רגשית?

י.מ.: זה כמו ילד הקשור לאמו. בין אם זו אם טובה או רעה, תמיד מתקיים קשר, חיבור. זה לא שייך לשאלות של טוב ורע. כך הייתי קשור לליטא, לאוויר ולנוף שלה. זה לא רק האנשים והתרבות והשירים והריקודים והשפה. זה הכל. כל הזכרונות קוראים לך לשוב כמו קולות מן העבר.

כ.פ.: הזכרונות האלה רדפו אותך?

י.מ.: לוקח זמן לברוח מן העבר, אבל ככל שאתה מתקדם אתה בונה את חייך מהתחלה. אם אתה חי בעבר, אם אתה לא מסוגל לברוח, לא תוכל לבנות בית חדש, עתיד חדש. רבים נשארים תקועים בעבר. לכן העולם נראה כיום כפי שהוא נראה - תקוע בזכרונות. אנשים לא שוכחים מה אחרים עוללו להם - השבטים והמדינות. היו מלחמות ועימותים והם לא מסוגלים לשכוח אותם. במקום זה, הם ממשיכים להילחם. צריך להמשיך קדימה, לסלוח ולשכוח ולעבור הלאה. זה מה שאני עושה.

כ.פ.: ועדיין, לא ראית את אמך במשך 26 שנים.

י.מ.: לא יכולתי אפילו לכתוב לה מכתבים. אבל הזמן עובר ואתה שוכח. אתה עוסק במתרחש בחייך ולא חושב על עברך בכל יום. יש לך חיים חדשים, עם בעיות חדשות ואתגרים חדשים, ואתה מתקדם הלאה.

כ.פ.: בסרטך "זכרונות ממסע לליטא" נראה שהחיפוש אחר "בית" חוזר כל הזמן.

י.מ.: זה קורה כשאתה עוצר לרגע לחשוב על זה. אדם זקוק ליציבות, לתחושת שייכות, אבל זה לא אומר שהמחשבות על כך צריכות לייסר אותו כל הזמן. ללא שורשים וחברים נהפוך ל... אני לא יודע. אם לא נעשה שום דבר לגבי זה, אנחנו נשתגע.

[9] Reminiscences-1 small.jpg

[10]פריים מתוך סרטו של יונאס מקאס "זכרונות ממסע לליטא" (1972)
באדיבות עזבונו של יונאס מקאס

[11] Reminiscences-3 small.jpg

[12]פריים מתוך סרטו של יונאס מקאס "זכרונות ממסע לליטא" (1972)
באדיבות עזבונו של יונאס מקאס

כ.פ.: זה מזכיר לי את השיר המפורסם "איתקה [13]" מאת קונסטנדינוס קוואפיס (Cavafy), שבו המשורר משתמש במסעו של אודיסאוס אל האי שהוא ביתו כמטאפורה למה שאמורה להיות מטרתנו בחיים...

י.מ.: כן, משום שבמובן מסוים, לבית האמיתי שלך יש נשמה. חייך על הכוכב הזה הם זמניים. יש חיים אחרים, יש ממדים אחרים, הבית שלך הוא במקום אחר. כך שעליך לנוע קדימה, לא להיות משוקע בעצמך או במדינתך או בכפרך כמו פטרייה או תפוח אדמה בלי שום תחומי עניין אחרים.

כ.פ.האם אתה מתעניין במיסטיקה? אתה מאמין באפשרות שישנו "העולם הבא"?

י.מ.: זאת לא רק אפשרות. בשבילי, זו ודאות. כשאתה בן 95 יש לך נקודת מבט רחבה ביחס למשמעות החיים על הכוכב הזה ולמשמעות של להיות חלק מהאנושות, משמעות החיים, המקום ממנו אתה בא, המקום בו אתה נמצא והמקום אליו אתה הולך.

כ.פ.: מרבית משפחתך איננה. אתה מתכוון שאתה מאמין שעוד תפגוש אותם?

י.מ.: זה כבר דיון אחר. אתה צריך לקרוא כתבים סופיים או את כתביו של יעקב בוהם (Behme Jacob), שביקשו להבין מהי משמעות החיים. לחיים האנושיים שלבים רבים, אחד אחרי השני. עליך להתכונן ככל האפשר לשלב הבא של חייך. זה אמיתי מאוד. הידיעה והעבודה שלי לקראת השלב הבא שלי כאדם הן אמיתיות כמו כל דבר אחר.

כ.פ.: יש לך סדרה מאוד מעניינת של יומנים - כתובים ומוסרטים.

י.מ.: כיום אני יוצר יומנים חדשים באמצעות מצלמת הוידאו הדיגיטלית שלי, שאני תמיד נושא עמי. אני כותב הערות על אירועי היום ובעיקר מתאר בהן את מחשבותיי ורגשותיי.

כ.פ.: אמרת שבשנת 2007 צילמת יומן וידאו יומיומי.

י.מ.: זה נכון. נתתי לעצמי אתגר - לצלם בכל יום סרט וידאו אחד קצר ולהעלות אותו לאתר שלי. לא פספסתי אף יום.

[14] Jonas Mekas – Always Beginning | TateShots

Video of Jonas Mekas – Always Beginning | TateShots
يوناس ميكاس – دائمًا أبدأ. TateShots

כ.פ.: אבל יש לך יומנים מגיל מאוד צעיר.

י.מ.: כן, מגיל שש.

כ.פ.: האם לא חשת שזו חשיפה מוגזמת של חייך הפרטיים?

י.מ.: לא, לא. לא הראיתי את חיי הפרטיים. המצלמה יכולה לתעד רק מה שנמצא מולה. אני לא כמו אנאיס נין (Nin) או הנרי מילר (Miller). זה לא מה שאני מתעניין בו. אני פועל יותר כמו אנתרופולוג שמתעד רגעי עונג מהותיים בחיי בני תקופתי, ואני חלק מזה.

כ.פ.: אתה מבחין בין יוצר הקולנוע לבין המסריט.

י.מ.: במקרה שלי, אני אוהב להסריט. יוצר קולנוע יודע, בדרך כלל, איזה סוג של סרט הוא רוצה ליצור. הוא כותב תסריט ומגייס משתפי פעולה שעוזרים לו להפוך את התסריט לסרט. אבל לי אין סרטים, רק חומר מוסרט.

כ.פ.: הסרט הליטאי שלך מדמה את הזיכרון האנושי: דימויים קצרים, מעט עריכה, דימויים מטושטשים. אלה החיים כזיכרון.

י.מ.: כן, אני מסכים. זה מה שזה.

כ.פ.: למה החלטת בצעירותך ליצור קולנוע לא-נרטיבי?

י.מ.: למעשה, יש נרטיב, במובן כלשהו, אבל לא בהכרח מהסוג שאנחנו רגילים אליו היום. הנרטיב המודרני אינו דומה לזה של המאה ה-19, שהוא סוג הנרטיב שאתה יכול למצוא בסרטיי. העלילה מינימלית, ובמקרים רבים אף אינה קיימת. היא מורכבת מתיאורי חייהן של דמויות מסוימות, כמו אלה שניתן למצוא בספרות המודרנית. אם תשזור אותם יחד תקבל רגעים מחייהם של בני אדם, משום שאנשים נולדים, מתים, והחיים נמשכים עוד ועוד, כמו סאגה. זה מכסה תקופה ארוכה של חיים. עשה זאת הסופר הנורבגי קרל אובה קנאוסגורד (Knausgård), לדוגמא, שהוא די פופולרי. הוא כתב חמישה-שישה כרכים שנמשכים ונמשכים...

כ.פ.: גם פרוסט עשה זאת.

י.מ.: כן, משהו כמו פרוסט. הוא מתקדם, אבל אין עלילה של ממש.

כ.פ.: האם אתה זוכר את המקרה של יוצר הקולנוע היווני האגדי גרגורי מרקופולוס (Markopoulos)? (הוא היה הראשון שפיתח צורת קולנוע דומה לוידאו ארט).

י.מ.: היו לנו תחומי עניין שונים מאוד. הוא היה שונה מכל יוצר קולנוע אחר שאני מכיר. הוא התעניין במיתולוגיה והיה נאמן מאוד לזהות היוונית שלו.

כ.פ.: אבל גם הוא היה קשור לארכיון הקולנוע בניו-יורק (Archives Film Anthology).

י.מ.: הוא היה קשור מאוד, אבל מאוחר יותר, כשהתגלעה מחלוקת בינו לבין יוצרי קולנוע אחרים, הוא עזב את ארצות הברית ועבר לגור בשוויץ. למרות זאת, היו לו חברים רבים בקרב יוצרי הקולנוע והוא עדיין חלק מהקבוצה שפעלה באותה תקופה. אבל לכל אחד מיוצרי הקולנוע החשובים שפעלו בתקופה ההיא היה את העולם שלו/ה, גם מבחינה נושאית וגם מבחינת טכניקה. אין לבלבל, למשל, בין סטן ברקהאג' (Brakhage) לבין מרקופולוס. לברקהאג' היתה שפה קולנועית משלו, תוכן משלו, וכך גם לקנת' אנגר (Anger) או מאיה דרן (Deren). או אנדי וורהול. טיפוסי אישיות שונים מאוד. תוכן שונה.

כ.פ.: האם היית אומר שאנדי וורהול הפך לקולנוען בעקבות תגובתך החיובית לסרטיו?

י.מ.: אנדי למד קולנוע בלופט שלי, בחדר שלי. זה היה בית הספר שלו לקולנוע. הוא פגש חלק מה"סופרסטארים" שלו בדירה שלי. ואז הוא התחיל ליצור סרטים. הוא החל לצפות בסרטים של יוצרי קולנוע שונים בביתי, שהיה המשרד של קואופרטיב יוצרי הקולנוע. מדי ערב נהגו הקולנוענים להגיע לשם, לצפות בסרטים הקצרים ולפגוש יוצרי קולנוע אחרים. אנדי וורהול הצטרף בשנת 1962.

[15] 1179566_war_mek.jpg

[16]יונאס מקאס ואנדי וורהול
זכויות יוצרים לא ידועות

כ.פ.: האם פסלת את הקולנוע האמריקאי לחלוטין?

י.מ.: לא, לא! אם אתה קורא שירה, זה לא אומר שאתה לא אוהב פרוזה. אתה יכול לקרוא גם את אמילי דיקנסון וגם את מלוויל.

כ.פ.: אני מתכוון לסרטים הוליוודיים.

י.מ. : לא, כולם אהבו אותם. אני ערכתי את כתב העת*Film Culture*וכתבתי לא רק על אוונגרד. היה הרבה עיסוק בקולנוע מיינסטרימי - מה שמכונה הקולנוע הנרטיבי של הוליווד.

כ.פ.: האם אתה מתגעגע לניו-יורק של אותן שנים?

י.מ.:לא. אני זוכר ומכבד את העבר, אני רואה מה הוא תרם לי, אבל אני חי בהווה. אני מתעניין במה יש לעשות עכשיו, מה חבריי עושים, מה אני רוצה לעשות ע כ ש י ו. אין לי הרבה זמן לעבר.

כ.פ.: האם ניו-יורק עדיין מרגשת?

י.מ.: זה כבר לא אינטנסיבי כמו שהיה. האינטנסיביות נעה בגלים, כמו תנועות בתרבות. הציביליזציה אינה נעה קדימה אלא זזה בעוויתות. אנחנו מתעסקים היום באופן אובססיבי במחשבים ובאפשרויות הדיגיטליות. אפשר להשוות את זה לתחילת המאה ה-20, אז הקולנוע החל, מטוסים הופיעו בעולם, התקשורת השתנתה, הטלפונים צצו - שינויים אדירים בטכנולוגיה שהשפיעו על הכל. אותו הדבר קורה היום. אתה יכול ליצור וידאו ושלוש דקות לאחר מכן לשלוח אותו לחבר בבואנוס איירס

או בטוקיו. לא היה לנו את זה בשנות השישים.

כ.פ.: האם נותר מקום בתוכך לחלום?

י.מ.: אני חולם ויש לי ספר על חלומותיי. במשך שנה אחת כתבתי הערות אודות חלומותיי. "חיי הלילה" שלי שונים מאוד משעות היום. חלומות מגיעים ממקום אחר.

כ.פ.: האם הם אופטימיים?

י.מ.: במובן זה אני אופטימי. אני מאמין ברוח האנושית. דבר לא שורד בעולם הזה אבל הרוח האנושית ממשיכה, בהשראת מלאכים.

גרסה אחרת של ראיון זה התפרסמה ביוונית ב - gr.lifo באפריל 2017.

Source URL: https://tohumagazine.com/he/article/%D7%A9%D7%99%D7%97%D7%94-%D7%A2%D7%9D-%D7%99%D7%95%D7%A0%D7%90%D7%A1-%D7%9E%D7%A7%D7%90%D7%A1

Links
[1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Jonas_Mekas.jpg
[2] https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Jonas_Mekas#/media/File:Jonas_Mekas.jpg
[3] https://tohumagazine.com/he/file/mg22371024x10242x1jpg
[4] https://tohumagazine.com/sites/default/files/MG_2237_1024x1024%402x1.jpg
[5] https://tohumagazine.com/he/file/iod-1-smalljpg
[6] https://tohumagazine.com/sites/default/files/IOD-1%20small.jpg
[7] https://tohumagazine.com/he/file/iod-3-smalljpg
[8] https://tohumagazine.com/sites/default/files/IOD-3%20small.jpg
[9] https://tohumagazine.com/he/file/reminiscences-1-smalljpg
[10] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Reminiscences-1%20small.jpg
[11] https://tohumagazine.com/he/file/reminiscences-3-smalljpg
[12] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Reminiscences-3%20small.jpg
[13] http://readingmachine.co.il/home/articles/1200039651
[14] https://tohumagazine.com/he/file/jonas-mekas-%E2%80%93-always-beginning-tateshots
[15] https://tohumagazine.com/he/file/1179566warmekjpg
[16] https://tohumagazine.com/sites/default/files/1179566_war_mek.jpg